

KARADENİZ

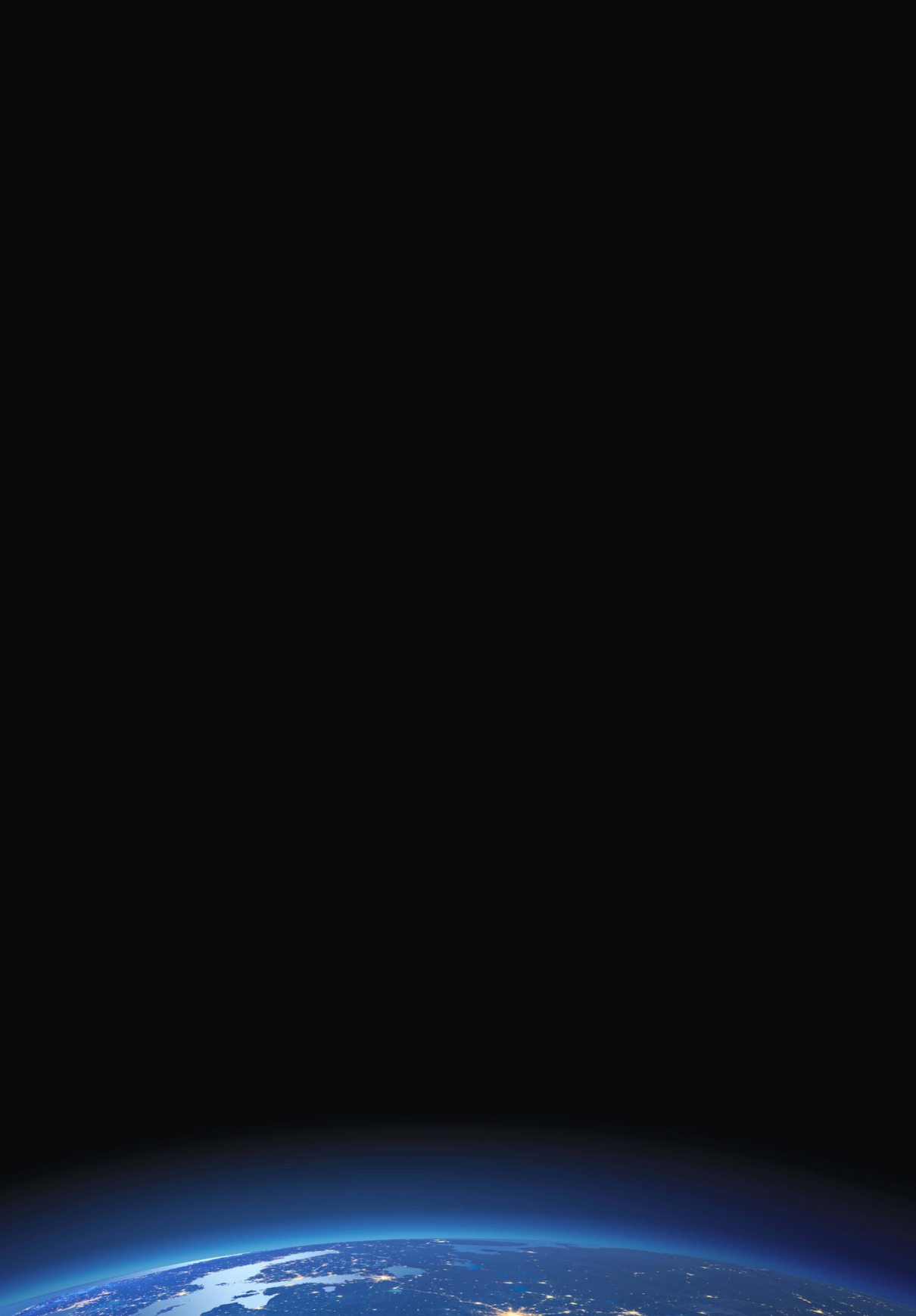
2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

KARADENİZ: 2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 1

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-35-3

© 2021 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Temmuz 2021, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yasaından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editör: Özgür Tüfekçi

İçindekiler

TAKDİM8

1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2020 Görünümü

Çok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020 13

RUKİYE PATAN ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020 51

HÜLYA KINIK

İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan:
2020 78

VAHİT GÜNTAY

Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020 108

DİLEK KARADENİZ TOPAL

Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020 143

HASAN YILMAZ

Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova:
2020 182

SELİM KURT

Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020 208

EDA TUTAK

Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020 243

YAŞAR SARI

Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020..... 290

ADNAN SEYAZ

Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020..... 320

ŞEYMA KALYONCU

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Trump Giderken Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası: 2020 354

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020 385

PELİN ÇOLAK ve CEREN HAKYEMEZ

Geniş Karadeniz Havzası'nda Çin'in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020..... 412

MÜGE YÜCE

Avrupa Birliği'nin Geniş Karadeniz Havzası'na Yönelik Politikaları: 2020 439

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınıraşan Sorunlar

Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye'nin Jeopolitik Mücadelesi 476

RAHMAN DAĞ

Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası'nda Göç ... 498

İSMAIL KÖSE

“Kanal İstanbul” Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine
Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme 523

BÜLENT ŞENER

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 551

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında
Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri..... 595

NİSA ERDEM

2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri 625

AHMET ATEŞ

Karadeniz ve Küreselleşme 650

BÜŞRA YILMAZ ve MURAT ÇEMREK

Geniş Karadeniz Bölgesi'nde Entegrasyon Hareketleri ve
Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış 678

BAYRAM GÜNGÖR

YAZARLAR 714

TAKDİM

Karadeniz: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın hayatına başladığı bu ilk çalışmayla küresel ve bölgesel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olmayı amaçlamaktadır.

Kısa zamanda yoğun bir çalışma ve emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan elinizdeki eserin bilgi ağırlıklı olması hedeflenirken, yazarların yapmış olduğu analizler okuyucunun takdirine bırakılmıştır. Bu noktada birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümleri kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2020’de Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta yirmi bir makale yer almaktadır. Üç bölümünden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2020 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan ve Özgür Tüfekçi’nin Türkiye’nin pandemi koşulları altında 2020 yılında geirmış olduğu süreçleri ele aldığı “ok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020” başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık “Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020”; Vahit

Güntay “İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan: 2020”; Dilek Karadeniz Topal “Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020”; Selim Kurt “Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova: 2020”; Eda Tutak “Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020”; Yaşar Sarı “Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020”; Adnan Seyaz “Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020”; Şeyma Kalyoncu “Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Trump Giderken: Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası, 2020”; Pelin Çolak ve Ceren Hakyemez’in “NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Çin’in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020”; ve Fevzi Kırbaşoğlu ve Özgür Tüfekçi’nin “Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası’na Yönelik Politikaları: 2020” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Rahman Dağ “Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye’nin Jeopolitik Mücadelesi”; İsmail Köse “Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası’nda Göç”; Bülent Şener “‘Kanal İstanbul’ Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Nisa Erdem “Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri”; Ahmet Ateş “2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri”; Büşra Yılmaz ve Murat Çemrek “Karadeniz ve Küreselleşme”; Bayram Güngör “Geniş Karadeniz Bölgesi’nde Entegrasyon Hareketleri ve Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

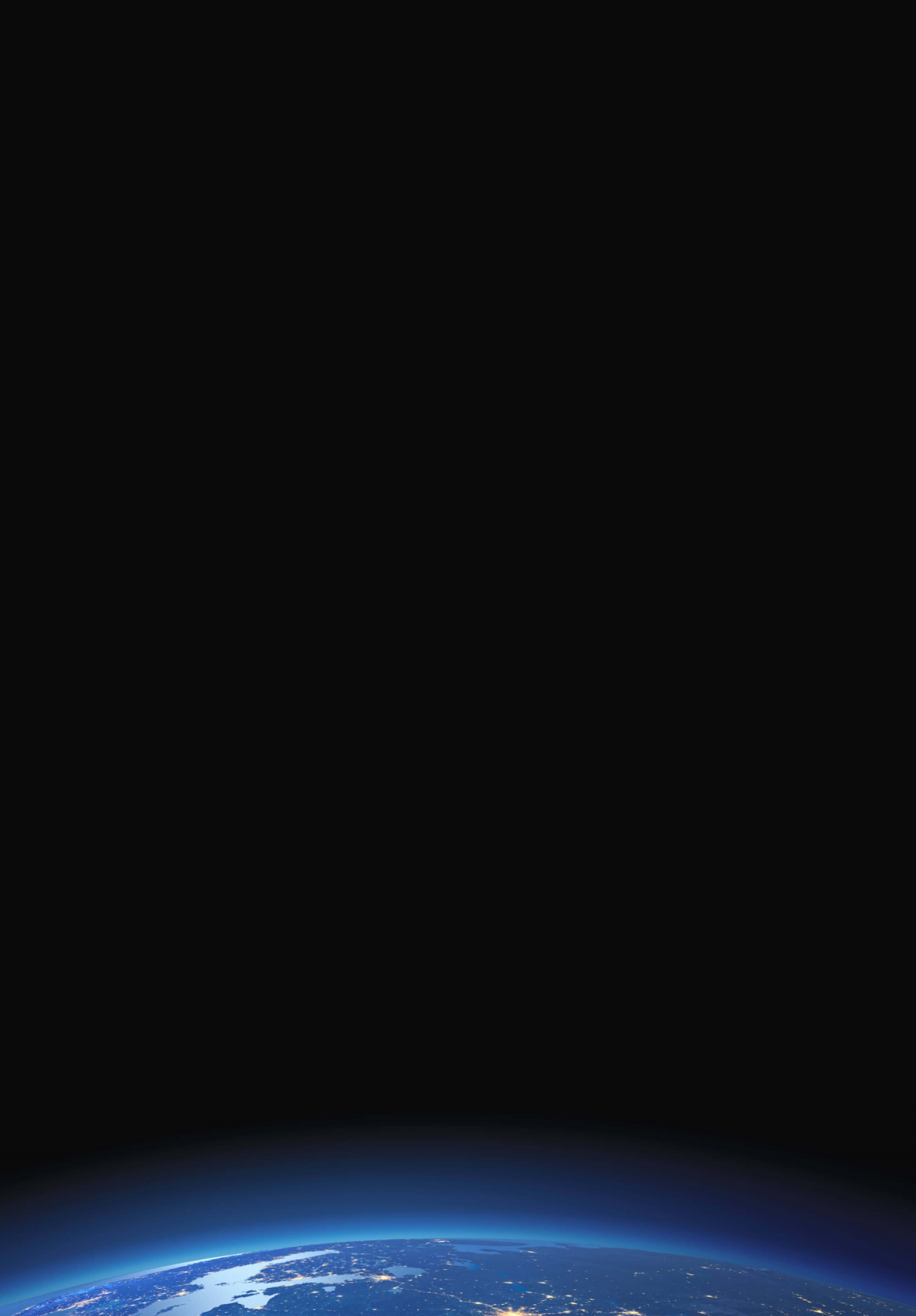
Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederim.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü
Trabzon - Nisan 2021

Geniş Karadeniz
Havzasında
Sınıraşan
Sorunlar

3. BÖLÜM

2020 YILI RUS İSTİHBARAT FAALİYETLERİ¹

Ahmet Ateş

[Öğr. Gör. Dr., Iğdır Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Giriş

Rus istihbarat sistemi Çarlık Rusya'sına dayanan köklü bir kurumsal gelenekten gelmektedir. Son yüz yıl içerisinde Rusya'nın siyasi dönüşümüne paralel olarak istihbarat örgütleri ve temel çalışma alanları da değişime uğramıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından köklü bir değişime uğrayan istihbarat örgütleri son temel dönüşümü ise Vladimir Putin'in 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı olması ile başlayan ve 2008 yılına kadar devam eden süreçte geçirmiştir. Son reform süreci ile birlikte Rus istihbarat örgütleri ülkenin temel güvenlik ve dış politika ilkeleri ve öncelikleri çerçevesinde faaliyet göstermeye başlamıştır. 2020 yılında gerçekleştirilen faaliyetlerde temelde ülkenin güvenlik ve dış politika hedeflerinin sağlanmasına yönelik gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, istihbarat faaliyetlerinin incelenmesinden önce Rus istihbarat sisteminin güncel yapısı ve çalışma alanları ile ülkenin temel güvenlik önceliklerinin irdelenmesi gerekmektedir. Bu unsurların anlaşılması, 2020 yılında gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinin analizinin daha sağlam temellere oturtulmasını sağlayacaktır.

Rus İstihbarat Sistemi

¹ Bu çalışma, yazarın University of Delaware, ABD'de 18 Ağustos 2020 tarihinde başarıyla bitirdiği "Understanding the Change in Intelligence: An Institutional Framework" adlı doktora tezinden oluşturulmuştur.

Rus istihbarat topluluğu toplamda sekiz farklı istihbarat örgütünden oluşmaktadır. Ancak Rus güvenlik ve dış politikasına etki eden ve yetkisi diğer teşkilatlara göre daha fazla olan temelde üç istihbarat örgütü bulunmaktadır (Carrol, 2018). Bu teşkilatlar; Sluzhba Vneshnei Razvedki (SVR), Glavnoye Razvedyvatelnoye Upravleniye (GRU - GU) ve Federal'naya sluzhba bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii (FSB)'dir (Ateş, 2020: 80).

Kökene 1920 yılında Vserossiyskaya chrezvycháynaya komissiya (VChK – veya CHEKA) bünyesinde kurulan dış ilişkiler birimine dayanan SVR, Sovyet istihbarat örgütü Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti (KGB)'nin dağıtılmasının ardından 20 Aralık 1991 tarihinde resmi olarak kurulmuştur (SVR.gov.ru, 2019; Waller, 1994: 131; Waller, 1997: 5). KGB'nin Birinci Direktörlüğü'nün ardılı olan SVR dış istihbarat faaliyetlerinden sorumludur. Diğer bir deyişle, SVR dış istihbarat temelinde her türlü açık ve örtülü operasyon yürütme ve istihbarata karşı koyma faaliyetleri gerçekleştirme yetkisine sahip sivil bir istihbarat örgütüdür (Smith, 2018: 5; Galeotti, 2016: 3).

2010 yılında kısaltması GU olarak değiştirilen GRU ise Rusya'nın askeri dış istihbarat servsidir. 1942 yılında kurulan teşkilat, diğer Sovyet istihbarat birimlerinin aksine, Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde ciddi bir değişime uğramamıştır (Ria Novosti, 2019, Ateş, 2020: 80). GRU, Rusya Federasyonu'nun kurulmasının ardından gerçekleştirilen tüm askeri operasyonlarda görev almıştır ve özellikle son yirmi yılda etki ve faaliyet alanını sürekli genişletmiştir. Özellikle son on yılda askeri istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra yurtdışında gerçekleştirilen örtülü operasyonlarda ve siber istihbarat çerçevesinde etkin bir rol oynamıştır (The Moscow Project, 2018). Artan etkinliği sebebiyle günümüzde Rus güvenlik sisteminin en önemli aktörü olduğunu belirtmek mümkündür.

Rus istihbarat sisteminin üçüncü önemli aktörü olan FSB'nin kökeni ise dağıtılan KGB'den en büyük parçayı almış olan ve KGB'nin İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Altıncı ve Yedinci Direktörlüklerinin ardılı olarak 1992 yılında faaliyetlerine başlayan Güvenlik Bakanlığı'na dayanmaktadır (Agentura.ru, 2021; Knight, 1996: 34). Güvenlik Bakanlığı 1993 yılında lağvedilmiş ve Federalnaya Sluzhba Kontrrazvedki (FSK) kurulmuş, FSK ise 1995 yılında FSB adını almıştır (Agentura.ru, 2021). 1995 yılında bir iç istihbarat teşkilatı olarak düzenlenen FSB'ye 1997 yılından itibaren dış istihbarat faaliyetleri gerçekleştirme yetkisi de verilmiştir (Agentura.ru, 2021). Bir istihbarata karşı koyma örgütü olarak tasarlanmasına rağmen FSB son yıllarda aktif olarak yurtdışı ve siber operasyonlar gerçekleştirmektedir (Galeotti, 2016: 12).

Özetle, Rus güvenlik ve dış politikasında rol oynayan üç temel istihbarat örgütünün birisi sivil (SVR) diğer ikisi (GRU ve FSB) ise askeri istihbarat örgütleridir. SVR ve GRU kurulma biçimleri ve görev tanımları bakımından dış istihbarat servisleridir. Bir iç güvenlik örgütü olarak kurulan FSB ise iç istihbarattan sorumlu bir örgüt olmasına rağmen dış istihbarat faaliyetleri de gerçekleştirmektedir. Özellikle son on yılda GRU ve FSB siber istihbarat alanında faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. SVR ise insan istihbaratı konusunda öne çıkmaktadır. Bu üç örgüt ve faaliyetleri Rus güvenlik ve dış politikasının aksiyoner ayağını oluşturmaktadır.

Rus Güvenlik ve Dış Politikasının Temel Öncelikleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birliğin mirasçısı olarak kurulan Rusya Federasyonu 1992 yılından Vladimir Putin'in 2000 yılında devlet başkanı olmasına kadar olan sekiz yılda hem ekonomik hem de iç ve dış politikada çalkantılı bir süreç geçirmiştir. Bu süreci oluşturan temelde üç unsur olmuştur. Bunlardan ilki Sovyetler Birliği dönemi sonrası yaşanan ekonomik bunalımdır. 1992 ile 1994 yılları arasında gerçekleşen Sovyet kurumlarının özelleştirilmesi süreci hali

hazırda kırılan olan Sovyet/Rus ekonomisinin daha da kötü hale gelmesine yol açmış ve bu durum 1995 yılında, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin tavsiyesiyle, Rus hükümeti tarafından rubleye müdahale edilmesine yol açmıştır (Shelifer ve Tresman, 2015: 153; Hedlund ve Sundstörn, 1996: 907). 1995 sonrası gerçekleştirilmeye başlanan ekonomik reformlar ve Vladimir Putin'in başkan seçilmesinden sonra izlediği ekonomik tedbirlerin sonucu olarak Rus ekonomisi 2000 yılından itibaren hızla büyümeye başlamıştır (Shelifer ve Tresman, 2015: 154).

İkinci temel sorun ise Sovyetler Birliği'ne dahil olan ülkelerin bu süreçte bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve Rusya'nın bölgesel etkinliğinin ciddi oranda etkisiz bir hale gelmesidir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya haricinde on dört ülke birlikten ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiştir². Diğer bir deyişle, Sovyetler Birliği döneminin aksine bölge çok aktörlü bir mücadele alanına dönüşmüş ve Rusya'nın bölgedeki etkinliği göreceli olarak azalmıştır. Bu ülkelerin yanı sıra Rusya sınırları içerisinde kalan Çeçenistan'da yaşanan bağımsızlık hareketi ilerleyen süreçte Rusya için bir terör sorunu haline gelmiştir. 1994 ile 1996 yılında gerçekleşen Birinci Çeçenistan Savaşı sonucunda Rus güvenlik güçleri binlerce kayıp vermiştir (Mazurova, 2016: 2). 1999 yılında tekrar başlayan çatışmalar ise 2009 yılına kadar devam etmiş ve Rus güvenlik politikası için temel bir öncelik olmuştur (Matos, 2002: 125).

Son sorun ise Sovyetler dönemi sonrası Rusya'nın küresel bir güç olma iddiasının ciddi oranda erozyona uğramış olmasıdır. Her ne kadar kaybeden taraf olsa dahi Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile küresel olarak mücadele etmiştir. Sovyetler Birliği'nin temel mirasçısı olmasına rağmen içeride ve dışarıda yaşadığı ekonomik ve

² Bu ülkeler; Belarus, Ukrayna, Moldova, Letonya, Estonya, Litvanya, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'dır.

siyasi sorunlar Rusya'nın 2000'li yıllara kadar ABD ile küresel bir rekabete girmesine imkân vermemiştir.

2000 yılında Vladimir Putin'in başkan seçilmesinden sonra Rus güvenlik ve dış politikası bu problemlerin çözümü temelinde oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Putin tarafından imzalanan ve 28 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe giren Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti adlı belgede Rus dış politikasının en temel öncelikleri olarak küresel düzeyde rekabet gücü yüksek bir güç olmak ve Rusya'nın bölgesel etkinliğinin artırılması gösterilmiştir (Fas.org, 2021). İlerleyen yıllarda gelişen teknoloji ile birlikte, 2008 tarihli Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti küresel ve bölgesel olarak teknolojinin kullanılmasını da bir dış politika önceliği olarak belirlemiştir (Kremlin.ru, 2008).

2008 yılında son halini alan temel öncelikler günümüzde de ciddi bir değişime uğramamıştır ve Rus istihbarat organizasyonları temelde bu üç ilke çerçevesinde faaliyet göstermeye devam etmektedir. Bu kapsamda, 2020 yılında gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerini daha detaylı anlamak için 1991 ve 2019 yılları arasında Rus istihbarat örgütlerinin gerçekleştirdiği önemli istihbarat faaliyetleri kısaca incelemek faydalı olacaktır.

Önemli Rus İstihbarat Faaliyetleri (1991-2019)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte Rus istihbarat örgütleri temel olarak iki büyük değişim sürecinden geçmiştir. Bunlardan ilki Soğuk Savaş'ın bitiminden hemen sonra başlayan ve 2008 yılına kadar olan süreçtir. Bu süreci kurumsal değişim olarak adlandırmak mümkündür. İkincisi ise 2008 yılında başlayan ve 2018 yılına kadar olan süreçtir. Bu süreç ise taktiksel değişim olarak adlandırılabilir.

1992-2008:

Sovyetler Birliği'nin dağılması diğer tüm Sovyet kurumları gibi KGB'yi de derinden etkilemiştir. 1991 yılının aralık ayında KGB dağıtılmış ve 1993 yılına kadar KGB yerine beş farklı istihbarat örgütü (SVR, MB³, FAPSI, GUO⁴ ve Sınır Güvenliği Teşkilatı) kurulmuştur. Örgütsel düzeyde yaşanan değişim ile birlikte KGB'nin Sovyetler Birliği döneminde gerçekleştirdiği ideolojik faaliyetler sınırlandırılmaya çalışılmış ve ekonomik casusluk ve terörle mücadele istihbaratı öne çıkarılmıştır.

1992 ve 2008 yılları arasında Rus istihbarat örgütleri tarafından gerçekleştirilen en önemli faaliyetler Çeçen sorunu ile ilgilidir. Çeçen sorunu hem Rus ulusal güvenliği hem de Rusya'nın bölgesel etkinliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmuştur. SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya içerisinde özerk bir bölge olarak kalan Çeçenistan'daki bazı unsurların 1993 yılında bağımsızlığını ilan etmesi kısa sürede Rus güvenlik sisteminde önemli bir tehdit olarak algılanmış ve 1994 yılının sonunda Rus güvenlik güçleri bölgeye operasyon düzenlemiştir (Mukhina, 2005: 517).

1996 yılına kadar süren ve Birinci Çeçen Savaşı olarak adlandırılan bu süreçte Rus sivil ve askeri istihbarat örgütleri de yer almış ve etkin bir şekilde faaliyet göstermiştir. Rusya'nın en etkin sivil istihbarat teşkilatı olan SVR, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin istihbarat örgütleri ile Çeçenistan konusunda istihbarat paylaşımı ve ortak operasyon gerçekleştirme konusunda anlaşmış ve bu anlaşma sonucunda 1994 yılında Çeçen lider kadrosuna yönelik ortak operasyonlar gerçekleştirilmiştir (Lefebvre ve McDermott, 2008: 258). İlaveten, SVR Çeçenistan'daki yerel unsurlar ile 1994 yılında ortak bir istihbarat operasyonu düzenleyerek Çeçen lider Dudayev'e darbe düzenlemiştir (Bateman, 2014: 385;

³ Güvenlik Bakanlığı 1993 yılında lağvedilmiş ve FSK kurulmuş, FSK ise 1995 yılında FSB adını almıştır.

⁴ GUO 1996 yılında yeniden düzenlenmiş ve FSO adını almıştır.

Hodgson, 2003: 66). Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Rus askeri istihbarat örgütleri de sivil paydaşları gibi Birinci Çeçen Savaşı'nda etkin bir rol üstlenmiştir. Özellikle GRU ve FSB'nin öncülü olan FSK gerçekleştirilen askeri operasyonların planlaması ve icra edilmesinde rol almıştır (Baev, 1997: 2; Russell, 2002: 82). Operasyonel planlama ve icranın yanı sıra GRU askeri operasyon öncesi keşif faaliyetlerini gerçekleştirmiş ve istihbarat birimleri arasındaki koordinasyonu sağlamıştır (Kramer, 2005: 228).

Her ne kadar istihbarat örgütleri etkin bir şekilde faaliyet gösterse de Birinci Çeçen Savaşı Rus güvenlik sistemi açısından bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır ve tarafların 1996 yılında imzaladığı barış antlaşması ile çatışma sona ermiştir (Mukhina, 2005: 517). Ancak barış süreci sadece üç yıl sürmüştür. 1999 yılında Çeçen liderlerin Dağıstan'ı işgal etmesi ve Moskova'da gerçekleştirilen bombalı saldırılar sonucu Rus güvenlik güçleri Çeçen unsurlara karşı ikinci bir operasyon başlatmıştır (Mazurova, 2016: 3). Rus istihbaratı İkinci Çeçen Savaşı'nda ilk savaştan farklı bir strateji izlemiştir. Askeri operasyona ek olarak, GRU ve FSB başta olmak üzere Rus istihbarat örgütleri kendi personeli arasından Çeçen lider kadrosuna suikast düzenleyecek timler kurmuş ve bir suikast programı oluşturmuştur (Morehouse, 2015: 269; Omelicheva, 2010: 4). Bu program çerçevesinde, Rus istihbarat örgütleri Çeçen lider kadrosunun tamamına yakınına Rusya ve diğer ülkelerde suikastlar düzenleyerek etkisiz hale getirmiştir (Russell, 2009: 188). Lider kadrosunun etkisizleştirilmesi Çeçen hareketinin güç kaybetmesine yol açmıştır. 2009 yılının başında ise bölgedeki Rus askeri operasyonu resmi olarak bitirilmiştir (Harding, 2009). Çeçen sorunu karşısında başarılı olan Rus istihbarat örgütleri 2008 ile 2009 yılları itibarıyla Rus güvenlik ve dış politika önceliklerinin güncellenmesi sonucu başka hedeflere yöneltilmiştir.

2008-2019:

Sovyet sonrası dönemin Rus sisteminde yaşanan sıkıntılar 2008 yılının sonu itibariyle büyük oranda çözülmüş ve izlenen göreceli olarak içe kapanma politikaları değişikliğe uğramıştır. Bu durumun sonucu olarak Rusya'nın güvenlik ve dış politika öncelikleri bölgesel etkinin artırılması ve ABD ile tekrar küresel rekabete girilmesi olmuştur. Bu değişim, dönemin Rusya Devlet Başkanı Dmitry Medvedev tarafından 2008 tarihli Rus Dış Politika Konsepti adlı belgede⁵ özellikle belirtilmiştir. Bu iki öncelik doğrultusunda 2008 ile 2019 yılları arasında Rus istihbarat örgütleri yurtiçi ve yurtdışında birçok faaliyette bulunmuştur. Ancak, operasyon yoğunluğu ve önemi bakımından üç konu diğer faaliyetlerden ayrılmaktadır. Bunlar; Ukrayna İç Savaşı, Irak Şam İslam Devleti'nin ortaya çıkması (İŞİD) ve 2016 yılında gerçekleşen Amerikan başkanlık seçimleridir.

Eski bir Sovyet ülkesi olan Ukrayna 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten günümüze kadar olan süreçte Ukrayna-Rusya ilişkileri inişli çıkışlı bir grafikte seyretmiştir. İlişkilerin son kırılma noktası ise 2013 yılında ülkede çıkan çatışmalar ve Yanukoviç hükümetinin düşmesi ile meydana gelmiştir. 2004 yılında Ukrayna'da gerçekleşen turuncu devrim sonrası Ukrayna-Rusya ilişkileri ve daha da önemlisi Ukrayna'nın batı ile ilişkileri Rusya için bölgesel etkinlik konusunda kritik bir unsur haline gelmiştir. Bu sebeple, Rus yanlısı Yanukoviç hükümetinin düşmesi Ukrayna'da yaşanan karışıklığı Rus istihbarat örgütleri için bir öncelik haline getirmiştir. Bu durum Rus istihbarat örgütlerinin Ukrayna sınırları içerisinde yaşayan Rusça konuşan nüfusun güvenliği konusunu öne sürerek eyleme geçmesine fırsat vermiştir.

⁵ Belgeye ulaşmak için bkz.

https://russiaeu.ru/userfiles/file/foreign_policy_concept_english.pdf

Rus istihbarat örgütleri 2014 yılından itibaren başta Kırım ve Donbas şehirleri olmak üzere Ukrayna'da yoğun bir biçimde faaliyet göstermiştir. Özellikle FSB ve GRU Ukrayna'da yürütülen operasyonlarda daha aktif olmuştur. FSB personeli Kırım ve Donbas şehrindeki ayrılıkçı unsurlara lojistik ve askeri yardımda bulunmuştur (Galeotti, 2016: 286-290; Payne ve Foster, 2017: 26). İlaveten, Kırım ve Donbas'taki ayrılıkçı unsurların eğitimini de FSB gerçekleştirmiştir (Snegovaya, 2015: 12).

GRU ve özel olarak ona bağlı Spetsnaz birlikleri ise Ukrayna konusunda üç temel noktada faaliyet göstermiştir. İlk olarak, Ukrayna dışından gelen savaşçıların Kırım ve Donbas şehirlerine transferini GRU sağlamıştır (Yashin ve Shorina, 2015: 25-26'dan aktaran Robinson, 2016: 511-513). İkinci olarak, GRU ayrılıkçı unsurlara operasyonel ve lojistik istihbarat desteği sağlamıştır (Payne ve Foster, 2014: 26). Bu desteği sağlamak için yedi Spetsnaz tugayı ile bir Spetsnaz alayı Ukrayna'da görev yapmıştır (Bartles ve McDermott, 2014: 57-58). Son olarak ise, GRU Ukrayna'da kendisi operasyonlar düzenlemiştir. Kırım Parlamentosu ile Ukrayna ordusuna ait çeşitli üsler bizzat GRU personeli tarafından ele geçirilmiştir (Bukkvol, 2016: 13-17).

SVR ise Ukrayna konusunda GRU ve FSB kadar etkin olmamasına rağmen iki önemli noktada faaliyet göstermiştir. İlk olarak, FSB ve GRU gibi SVR de ayrılıkçı unsurlara lojistik istihbarat desteği vermiştir. Bunun yanı sıra, SVR Kırım referandumu sonrası Ukrayna Hükümeti'ne yönelik çeşitli dezenformasyon çalışmalarında da bulunmuştur (Ditrych, 2014: 83).

2008-2019 yılları arasında Rus istihbarat örgütlerinin yoğunlaştığı bir diğer konu ise IŞİD terör örgütüdür. 2013 yılında Irak'ta konuşlu cihatçı gruplar Irak İslam Devleti'nin (İİD) kurulduğunu deklare etmiş ve Irak içerisinde yoğun bir şekilde faaliyet göstermeye başlamıştır (Oosterveld vd., 2017:

7-8). Irak içerisinde kısa sürede ilerleyen ve çeşitli şehirleri ele geçiren grup 2014 yılında Musul ve Rakka şehirlerini ele geçirdikten sonra Irak Şam İslam Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir (Jones vd. ,2017: xi). 2015 yılına kadar olan süreçte IŞİD on bir milyon kişinin yaşadığı yüz bin kilometre karelik bir alana egemen olmuştur (Jones vd., 2017: xi). 2015 yılının ortalarından itibaren bölgesel ve uluslararası koalisyon güçlerinin faaliyetleri sonucu örgütün kontrol ettiği alan büyük oranda küçülmüş ve örgüt bir önceki yıllara göre etkinliğini göreceli olarak yitirmiştir.

Bölgesel ve küresel aktörlerin istihbarat örgütlerinin 2014 yılından itibaren IŞİD'e karşı yoğun bir biçimde faaliyet göstermesine karşın Rus istihbarat teşkilatlarının örgüte yönelik faaliyetleri 2016 yılında ivme kazanmaya başlamıştır. Bu değişikliğin temel sebebi ise 2016 yılından itibaren IŞİD'in Rus ulusal güvenliğine ve daha da önemlisi Rusya'nın Kafkasya'daki etkinliğine yönelik faaliyetlerinin artmasıdır (Ateş, 2020: 209-210). IŞİD unsurları 2016 yılında bir Rus yolcu uçağını düşürmüştür ve bu saldırı çoğu Rus vatandaşı olan 224 kişinin ölümüne yol açmıştır (Byman, 2016: 8; Siddiqui, 2016: 20). Benzer şekilde, 2017 ve 2018 yıllarında IŞİD unsurları FSB'nin Arkhangelsk ve Khabarovsk şehirlerindeki bürolarına saldırı düzenlemiş ve Rus istihbarat personelinin ölümüne sebep olmuştur (Brennan, 2018). Ayrıca, IŞİD'in Rus vatandaşlarına yönelik saldırılarına ilaveten Tacikistan ve Özbekistan'da yapılanması, örgütü Rus istihbarat teşkilatları açısından bir öncelik haline getirmiştir (Business Insider, 2017; Fitsanakis, 2019; Paton, 2019).

Bu bağlamda, Rus istihbarat örgütleri 2016 yılından itibaren hem Rusya'da hem de IŞİD'in faaliyet gösterdiği Suriye ve Irak'ta çeşitli operasyonlar düzenlemiştir. SVR 2017 yılı itibarıyla IŞİD'in taktiksel açıdan incelendiği ve bölgesel ve küresel ağlarının büyük oranda ifşa edildiği bir rapor hazırlamıştır (TASS, 2019). İlaveten, SVR personeli Suriye'de görev almış ve askeri istihbarat örgütlerine keşif ve gözlem

operasyonlarında yardımcı olmuştur (Galeotti, 2016). Son olarak, dış istihbarat örgütü olan SVR hem bölgesel ülkelerin istihbarat servisleri ile hem de Taliban ile ortak anlaşmalar düzenleyip bu çerçevede IŞİD'e karşı ortak operasyonlar düzenlenmesini sağlamıştır (Todd ve Almasy, 2015).

GRU personeli ise IŞİD'e karşı Suriye'de düzenlenen askeri operasyonlarda iki önemli rol oynamıştır. Bir yandan GRU'ya bağlı Spetsnaz birlikleri IŞİD'e karşı yürütülen askeri operasyonlarda bizzat yer alarak çatışmalara katılmıştır (Mardasov, 2019). Diğer yandan, altmış GRU personeli askeri danışman olarak Esad Rejimi askerlerinin eğitimini sağlamıştır (Galeotti, 2016). Son olarak FSB ise IŞİD'e karşı Rus topraklarının güvenliği konusunda faaliyet göstermiştir. 2017 ile 2019 yılları arasında FSB Rusya'da gerçekleşmesi planlanan otuzdan fazla IŞİD saldırısını engellemiş ve yüz seksen dokuz IŞİD militanını yakalamıştır (Clifford, 2018). FSB'nin bu başarısının temel sebebi ise 2016 yılından itibaren Irak, İran, Suriye ve Pakistan'ın istihbarat örgütleriyle IŞİD konusunda geliştirdiği işbirliğidir (Siddiqui, 2016: 19).

2008-2019 yılları arasında Rus istihbarat örgütlerinin yoğunlaştığı son konu ise 2016 yılında gerçekleşen ABD Başkanlık Seçimleridir. Rus istihbarat örgütlerinin siber alandaki faaliyetleri 2015 yılından itibaren Amerikan istihbarat ve tehdit analizi belgelerinde kendisine yer bulmuştur. 2017 yılında CIA (Central Intelligence Agency), NSA (National Security Agency) ve FBI (Federal Bureau of Investigation) tarafından ortaklaşa hazırlanan raporda belirtildiği üzere GRU başta olmak üzere Rus istihbarat örgütleri 2014 ile 2017 yılları arasında siber alanda çeşitli istihbarat operasyonları düzenlemiştir (DNI, 2017: i-iii). Örneğin, Amerikan istihbarat belgelerine göre, GRU Demokrat Parti'nin önemli üyelerinin elektronik postalarını ve Demokrat Parti Karargahı'nın iç yazışmalarını ele geçirmiş ve bu bilgileri daha sonra Wikileaks ile paylaşmıştır (DNI, 2017: 3). Ayrıca, bu bilgilerin yayılmasını sağlayan Guccifer 2.0 adlı internet korsanının da GRU

tarafından oluşturulan hayali bir kimlik olduğu görülmektedir (DNI, 2017: ii). Son olarak, GRU'nun ABD'nin çeşitli eyaletlerindeki seçmen bilgilerine siber ortamda müdahale ettiği de görülmektedir (DNI, 2017: iii). Bahsedilen faaliyetlerde de görüldüğü üzere GRU başta olmak üzere Rus istihbarat örgütleri 2016 Amerikan Başkanlık Seçimlerine yönelik siber faaliyet ağırlıklı bir etkileme operasyonu düzenlemiştir. Bu operasyonun seçimin sonucuna etki edip etmediğine dair ise çeşitli görüşler mevcuttur⁶.

2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri

İstihbarat faaliyetleri doğası gereği gizlilik içermektedir. Bu sebeple, istihbarat örgütlerinin güncel faaliyetleri hakkında literatürde ve yazılı ve görsel medyada güvenilir kaynaklar son derece kısıtlı olmaktadır. Bu duruma rağmen, eldeki veriler ışığında 2020 yılında gerçekleşen Rus istihbarat faaliyetlerinin 2008 yılından sonra gerçekleştirilen faaliyetlerin devamı niteliğinde olduğunu savunmak mümkündür. Diğer bir deyişle, 2020 yılında da Rusya'nın güvenlik ve dış politika öncelikleri kapsamında faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Rus istihbarat örgütleri ABD ile küresel rekabet ve bölgesel etkinliğin artırılması yönünde faaliyetlerde bulunmuştur. Ancak, 2018 yılından itibaren Rus istihbarat faaliyetlerinde daha sık görülen bir trend öne çıkmıştır: rejimin güvenliği. Rus istihbarat örgütleri Sovyetler Birliği dönemindeki öncülleri gibi rejimin güvenliğini sağlamak kapsamında muhaliflerin takibi ve etkisizleştirilmesine yönelik faaliyetlerde de bulunmuştur. 2008-2019 döneminden farklı olarak faaliyet gösterilen bir diğer unsur ise Rus istihbarat örgütlerinin coronavirus pandemisi kapsamında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmesidir.

⁶ Bu konu ile ilgili soruşturma sonrasında 2019 yılında yayınlanan Mueller Raporu, Rus istihbaratının Amerikan seçim sürecine etkisi olduğuna hükmederken bu durumun seçimin sonucuna etkisi konusunda net bir görüş belirtmemiştir.

Küresel Rekabet:

Önceki yıllarda olduğu gibi Rus istihbarat örgütleri küresel rekabet için dünya genelinde istihbarat faaliyetleri yürütmüştür. 2020 yılı itibarıyla bu operasyonların büyük bir kısmı siber teknolojiler ile alakalıdır ve operasyonlar üç ülkede yoğunlaşmıştır. Bu ülkeler, ABD, İngiltere ve Hollanda'dır.

ABD'de gerçekleşen operasyonlar 2020 Amerikan Başkanlık seçimlerini, Hazine Bakanlığı'nı ve Nükleer Güvenlik Birimi'ni hedef almıştır. Amerikan istihbarat raporlarında belirtildiği üzere Rus istihbarat birimleri başkanlık seçimi öncesinde adaylardan Joe Biden'ı hedef alan sosyal medya ve dezenformasyon kampanyaları düzenlemiştir (Polantz, 2020). Bu konu ile ilgili, 2020'nin Ekim ayında FBI bir operasyon düzenlemiş ve tutuklanan altı kişinin eski GRU personeli olduğu belirtilmiştir (Lucas, 2020). 2020 yılında gerçekleşen Rus istihbaratının siber operasyonlarının sonuncusu ise Mart ayında başlayan ve aralık ayında ortaya çıkan SolarWinds adlı şirketin hacklenmesidir. Hem şirket hem de Amerikan hükümeti tarafından eylemin sorumlusu olarak Rus istihbaratı gösterilmiştir (Hautala, 2021). Bu operasyon sonucunda Rus istihbaratı, içlerinde Amerikan Hazine Bakanlığı ve Nükleer Güvenlik Birimi'nin de bulunduğu iki yüz elli kurumun personel ve yazışma bilgilerini ele geçirmiştir (DeCiccio, 2021).

Rus istihbarat örgütleri 2020 yılında İngiltere'de de siber faaliyetlerde bulunmuştur. İngiliz Hükümeti tarafından yapılan açıklamalarda da görüldüğü üzere GRU'nun siber istihbarat alanında görev yapan bir birimi 2020 Olimpiyatları planlama komitesine yönelik siber saldırıda bulunmuştur (Lister ve Rahim, 2020). Gerçekleştirilen operasyon sonucunda komitenin tüm bilgisayar altyapısı ele geçirilmiş ve tahrip edilmiştir (Lister ve Rahim, 2020). Rus istihbarat örgütlerinin bir diğer faaliyet alanı ise Hollanda olmuştur. GRU yerine SVR tarafından düzenlenen operasyonlarda, Hollanda Hükümeti'nin açıklamalarında belirttiği üzere, yüksek teknoloji ürünler ile

İlgili bilgi ele geçirmek maksadıyla ticari casusluk faaliyetleri düzenlenmiştir (Deutsche Welle, 2020). Hollanda istihbarat servisi tarafından çökertilen casusluk şebekesine dahil olan iki Rus diplomatı ise ülkeden sınır dışı edilmiştir (Deutsche Welle, 2020).

Bölgesel Etki:

Rus istihbarat örgütleri küresel rekabetin yanı sıra Rus dış ve güvenlik politikasının öncelikleri kapsamında bölgesel operasyonlar da düzenlemiştir. 2020 yılında gerçekleşen faaliyetler Belarus ve Dağlık-Karabağ konusunda yoğunlaşmıştır.

Ağustos ayında Belarus'ta gerçekleşen Başkanlık Seçimleri sonucunda Lukashenko'nun tekrar başkan seçildiğinin açıklanması ve ardından muhalefetin sonuçlara itiraz etmesi ile başlayan süreç, kısa sürede ülke genelinde yoğun protesto ve çatışmaların takip ettiği bir duruma dönüşmüştür. Binlerce kişinin tutuklandığı ve yüzlerce ölüme sebep veren süreç 2021 yılının başı itibarıyla hala tam olarak çözülememiştir (Yahorava ve Gigava, 2020). Belarus'un Rusya'nın komşusu olması ve ülkede yoğun bir Rus etkisinin görülmesi bu karışıklığı Rus istihbarat servisleri için bir öncelik haline getirmiştir. Bu bağlamda, Rus askeri istihbarat yetkilileri Eylül ayı itibarıyla Belarus'ta konuşlanmış ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır (Kagan, 2020). Ayrıca, Ukrayna istihbaratının belirttiği üzere, Rus istihbarat yetkilileri Ukrayna'dan Belarus'a gönüllü savaşçıların transferini yöneterek ülkede ikinci bir güç oluşturmuştur (Boulegue, 2020).

Bölgesel etkinlik açısından Rus istihbaratının etkin olduğu bir diğer yer ise Dağlık-Karabağ bölgesi olmuştur. İşgal altında bulunan Dağlık-Karabağ bölgesinde Eylül ayının sonlarında Azerbaycan ve Ermenistan unsurları arasında başlayan çatışma kısa sürede bir savaşa dönüşmüştür (Kaleji, 2020). Rusya'nın çabaları sonucunda taraflar 10 Kasım 2020

tarihinde ateşkes ilan etmiştir (Kaleji, 2020). Çatışma sürecinde başta askeri istihbarat olmak üzere Rus istihbarat örgütleri etkin bir rol oynamıştır. Örneğin, sürecin başından sonuna kadar GRU tüm askeri hareketleri, mühimmat sevkiyatını, sivil ve askeri tüm iletişim kanallarını izlemiştir (Minzarari, 2020). İlaveten, SVR bölgeye gelen tüm yabancı unsurları kayıt altına almış ve bu bilgiler SVR tarafından propaganda amaçlı kullanılmıştır (TASS, 2020). Gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri Rusya'nın süreci yönetmesi konusunda elini güçlendirmiştir ve ateşkes Rusya liderliğinde gerçekleştirilmiştir (Rodgers, 2020).

Coronavirus:

2019 yılının sonunda ortaya çıkmasına rağmen asıl yayılması 2020 yılında gerçekleşen yeni coronavirus (COVID19) tüm dünyayı derinden etkilemiştir. 2020 yılı sonu itibariyle dünya genelinde doksan beş milyon kişi bu hastalığa yakalanmış ve iki milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir (Worldometers.info, 2021). Ayrıca, COVID19 tüm dünyada karantina uygulamalarına sebep vermesi ve ekonomik faaliyetleri etkilemesi gibi sebeplerden dolayı aynı zamanda bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. Özellikle, hastalığa yönelik aşı geliştirme çalışmaları tüm istihbarat örgütlerinin konusu ve faaliyet alanı haline gelmiştir. Diğer istihbarat servisleri gibi Rus istihbarat örgütleri de aşı çalışmalarını yakından takip etmiş ve bu bağlamda faaliyetlerde bulunmuşlardır. Rus istihbaratının bu alandaki faaliyetleri özellikle Amerika, İngiltere ve Kanada'da yoğunlaşmıştır. İngiliz Ulusal Siber Güvenlik Merkezi (NCSC), Kanada İletişim Güvenliği Birimi (CSE), ve Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) Temmuz ayında yaptıkları ortak bir açıklamada GRU ile çalışan bir hacker grubu olan APT29 adlı birimin bu üç ülkede gerçekleşen aşı geliştirme çabalarını hedef aldığını belirtmiştir (Haynes, 2020; Fox ve Kelion, 2020). Bir diğer deyişle, GRU aşı çalışmalarını gerçekleştiren kurumları hedef alarak siber alanda ticari casusluk faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Rus

istihbarat örgütleri gibi diğer ülkelerin istihbarat servisleri de 2020 yılında benzer faaliyetlerde bulunmuştur. Rus istihbarat örgütlerini COVID19 temelinde diğer servislerden ayıran ana unsur ise pandemi sürecinde dezenformasyon operasyonları da gerçekleştirmeleridir. SVR ve GRU, GRU'nun 54777 numaralı biriminin organik ilişkilerinin ispat edildiği InfoRos başta olmak üzere, çeşitli platformlar aracılığıyla pandemi süreci ile ilgili ABD başta olmak üzere Batı ülkelerinde dezenformasyon ve psikolojik harp faaliyetleri yürütmüştür (Barnes ve Sanger, 2020). Bu çalışmalar, özellikle İngilizce yayın yapan platformlarda yürütülmüş ve Amerikan halkını hedef almıştır (Barnes ve Sanger, 2020; Tucker, 2020).

Rejim Güvenliği:

Rus istihbarat örgütlerinin 2020 yılındaki son önemli faaliyeti rejim güvenliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sovyetler Birliği dönemi KGB'nin muhaliflerin etkisizleştirilmesine yönelik faaliyetlerini andıran muhaliflere suikast düzenlenmesi 2000'li yılların başından itibaren gerçekleştirilmektedir. 2006 yılında eski KGB çalışanı Alexander Litvinenko'nun İngiltere'de Rus istihbaratı tarafından zehirlenmesi ile başlayan süreç 2018 yılında eski Rus askeri istihbarat personeli Sergei Skripal ve kızı Yulia Skripal'in yine İngiltere'de zehirlenmesi ile devam etmiştir (Harding, 2016; Corera, 2020). Bu sürecin son halkasını ise Rus muhalif Alexei Navalny'nin 20 Ağustos 2020 tarihinde zehirlenmesi oluşturmuştur (Lister vd., 2020). Oleg Tayakin liderliğindeki bir FSB birimi Navalny'yi Novichok adlı kimyasal ile zehirlemiştir (Lister vd., 2020). Ancak, Putin rejiminin rüşvet skandallarını ifşa ederek rejimin güvenliğini tehlikeye atan Navalny'ye yönelik gerçekleşen suikast başarılı olmamıştır ve Navalny 17 Ocak 2021 tarihinde Rusya'ya geri dönmüştür (Roth ve Rourke, 2021).

Sonuç

2008 yılında belirlenen Rus dış ve güvenlik politikasının öncelikleri kapsamında Rus istihbarat örgütleri 2020 yılında da küresel ölçekte faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetler Rusya'nın temel üç istihbarat örgütü olan GRU, FSB ve SVR kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Temel olarak Rusya'nın ABD ile küresel düzeyde rekabet edebilmesi ve bölgesel etkinliğinin artırılmasını amaçlayan istihbarat faaliyetlerine 2020 yılı itibarıyla COVID19 kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler ve rejim güvenliği de eklenmiştir.

Adı geçen faaliyetlerin bölgesel ve küresel olmak üzere temelde iki düzeyde etkileri olmuştur. Küresel ölçekte gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda Rusya temelde iki önemli avantaj sağlamıştır. Başta ABD kurumları ve başkanlık seçimi olmak üzere batı ülkelerinde düzenlenen etkileme operasyonları sonucu Rusya batı medeniyeti ve kurumlarının saygınlığını ciddi anlamda erozyona uğratmıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak küresel rekabette avantajlı bir konuma yükselmiştir. Bölgesel ölçekte gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri ise Rusya'nın çevresindeki etkisini sağlamlaştırmıştır. İlk olarak Belarus'a olası bir Batı müdahalesi engellenmiştir. İkinci olarak ise savaş alanında fiilen bulunmamasına rağmen Dağlık-Karabağ konusunda çatışmanın çözümünün kendi çıkarları çerçevesinde olmasını sağlamıştır.

Son olarak, pandemi sürecinde gerçekleştirdiği ticari casusluk faaliyetleri sonucunda Rusya bugün COVID aşısı üreten sayılı ülkelerden birisi olmuştur. Şüphesiz bu durum 2021 senesinde Rusya'nın bölgesel ve küresel etkinliğini artıracak önemli bir faktör olacaktır.

Kaynakça

- Agentura.ru (2021). *Federal security service, the FSB*.
<http://www.agentura.ru/english/dossier/fsb/> Erişim Tarihi: 08/01/2021
- Ateş, A. (2020). *Understanding the Change in Intelligence: An Institutional Framework*. (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Delaware, Newark, DE, ABD.
- Baev, P. K. (1997). Russia's airpower in the Chechen War: Denial, punishment and defeat. *The Journal of Slavic Military Studies*, 10(2), 1-18.
- Barnes, J. E. & Sanger, D. E. (2020). Russian Intelligence Agencies Push Disinformation on Pandemic. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2020/07/28/us/politics/russia-disinformation-coronavirus.html> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Bateman, A. (2014). The political influence of the Russian security services. *The Journal of Slavic Military Studies*, 27(3), 380-403.
- Boulegue, M. (2020). *Russia's Assets and Liabilities in Belarus*. Center for European Policy Analysis.
- Brennan, D. (2018). FSB: 17-Year-Old Boy Blows Himself Up in Russia's Main Intelligence Agency Building. *Newsweek*.
<https://www.newsweek.com/fsb-17-year-old-boy-blows-himself-russias-mainintelligence-agency-building-1194685> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Business Insider. (2017). *Returning ISIS fighters are a 'real threat' to Russia, according to security-service chief*.
<https://www.businessinsider.com/r-return-of-defeated-is-fighters-real-threat-torussia-ria-cites-fsb-chief-2017-12> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Byman, D. (2016). ISIS goes global: Fight the Islamic state by targeting its affiliates. *Foreign Affairs*, 95, 76.
- Carrol, O. (2018). 'Legendary' GRU military intelligence agency should have historical name restored, says Putin.

Independent.

<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-gru-military-intelligence-agency-putin-gu-name-syria-ukraine-a8615371.html> Erişim Tarihi: 08/01/2021

Clifford, B. (2018). The Cup and the Caliphate: Russia's Counterterrorism Operations Before Major Sporting Events and the Global Jihadist Movement. *Lawfare Blog*. <https://www.lawfareblog.com/cup-andcaliphate-russias-counterterrorism-operations-major-sporting-events-andglobal-jihadist> Erişim Tarihi: 16/01/2021

Corera, G. (2020). Salisbury poisoning: What did the attack mean for the UK and Russia?. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/uk-51722301> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021

DeCiccio, E. (2020). Russian hack against the U.S. government 'will take years to overcome,' former national intelligence official says. *CNBC*. <https://www.cnn.com/2020/12/17/russian-hack-against-the-us-government-will-take-years-to-overcome-former-national-intelligence-official-says.html> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021

Deutsche Welle (2020). *Netherlands expels 2 Russian diplomats accused of spying*. <https://www.dw.com/en/netherlands-expels-2-russian-diplomats-accused-of-spying/a-55897665> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021

Deutsche Welle (2020). *Netherlands expels 2 Russian diplomats accused of spying*. <https://www.dw.com/en/netherlands-expels-2-russian-diplomats-accused-of-spying/a-55897665> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021

Director of National Intelligence. (2017). *Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections*. https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf Erişim Tarihi: 16/01/2021

- Fas.org (2021). *The Foreign Policy Concept of The Russian Federation*.
<https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>
Erişim Tarihi: 10/01/2021
- Fitsanakis, J. (2019). ISIS threatens stability of former Soviet Republics, says Russian spy chief. *Intel News*.
<https://intelnews.org/2019/05/22/01-2553/> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Fox, C. ve Kelion, L (2020). Coronavirus: Russian spies target Covid-19 vaccine research. *BBC*.
<https://www.bbc.com/news/technology-53429506>
Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Galeotti, M. (2016). The Three Faces of Russian Spetsnaz In Syria. *War on the Rocks*.
<https://warontherocks.com/2016/03/the-three-faces-of-russian-spetsnaz-in-syria/> Erişim Tarihi: 08/01/2021
- Harding, L. (2016). Alexander Litvinenko: the man who solved his own murder. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/19/alexander-litvinenko-the-man-who-solved-his-own-murder>
Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Hautala, L. (2021). SolarWinds hack officially blamed on Russia: What you need to know. *CNET*.
<https://www.cnet.com/news/solarwinds-hack-officially-blamed-on-russia-what-you-need-to-know/> Erişim Tarihi: 17 Ocak 2021
- Haynes, D. (2020). Coronavirus: Russian cyber spies attempting to steal vaccine research from Britain, US and Canada. *Sky News*.
<https://news.sky.com/story/coronavirus-russian-cyber-spies-attempting-to-steal-vaccine-research-from-britain-us-and-canada-12029697> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Hedlund, S. ve Sundström, N. (1996). The Russian economy after systemic change. *Europe-Asia Studies*, 48(6), 887-914.

- Hodgson, Q. (2003). Is the Russian bear learning? an operational and tactical analysis of the second Chechen war, 1999–2002. *Journal of Strategic Studies*, 26(2), 64–91.
- Jones: G., Dobbins, J., Byman, D., Chivvis, C. S., Connable, B., Martini, J., ... & Chandler, N. (2017). *Rolling Back the Islamic State*. Rand Corporation.
- Kagan, F. (2020). Russian forces are now in Belarus. *The Hill*. <https://thehill.com/opinion/international/518121-russian-forces-are-now-in-belarus> Erişim Tarihi: 07/01/2021
- Kaleji, V. (2020). The 2020 Karabakh War's Impact on the Northwestern Border of Iran. *Eurasia Daily Monitor*. Cilt 17, Sayı 181. <https://jamestown.org/program/the-2020-karabakh-wars-impact-on-the-northwestern-border-of-iran/> Erişim Tarihi: 17/01/2021
- Knight, A. (1996). *Spies Without Cloaks: the KGB's successors*. Princeton University Press.
- Kramer, M. (2005). Guerrilla warfare, counterinsurgency and terrorism in the North Caucasus: the military dimension of the Russian–Chechen conflict. *Europe-Asia Studies*, 57(2), 209–290
- Kremlin.ru (2008). *The Foreign Policy Concept of The Russian Federation*. <http://en.kremlin.ru/supplement/4116> Erişim Tarihi: 10/01/2021
- Lefebvre, S. ve McDermott, R. N. (2008). Russia and the intelligence services of Central Asia. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 21(2), 251–301.
- Lister, T ve Rahim, Z. (2020). UK accuses Russian intelligence agency of hacking 2020 Olympics. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2020/10/19/europe/russia-uk-gru-olympics-hacking-intl/index.html> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Lister, T., Ward, C. ve Shukla S. (2020). Russian opposition leader Alexey Navalny dupes spy into revealing how he was poisoned. *CNN*.

- <https://edition.cnn.com/2020/12/21/europe/russia-navalny-poisoning-underpants-ward/index.html> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Lucas, R. (2020). 6 Russian Intelligence Officers Charged in High-Profile Cyberattacks. *NPR*. <https://www.npr.org/2020/10/19/925501032/6-russian-intelligence-officers-charged-in-high-profile-cyberattacks> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Mardasov, A. (2019). What are Russian special operations forces doing in Idlib? Despite promises of a withdrawal, it appears the Kremlin has boosted its military presence on the front line in Syria. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/russian-special-operations-forcesidlib-190828144800497.html> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Matos, J. (2002). Russia's war on terrorism: politics vs. power. *Insight Turkey*, 4(4), 125-140.
- Mazurova, N. (2016). Russia's Response to Terrorism. History and Implications for US Policy. *American Security Project*, 1-11.
- Minzarari, D. (2020). Russia's Stake in the Nagorno-Karabakh War: Accident or Design?. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. <https://www.swp-berlin.org/en/publication/russias-stake-in-the-nagorno-karabakh-war-accident-or-design/> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Mukhina, I. (2005). Islamic terrorism and the question of national liberation, or problems of contemporary Chechen terrorism. *Studies of Conflict & Terrorism*, 28(6), 515-532.
- Omeliicheva, M. Y. (2010). Russia's counterterrorism policy: Variations on an Imperial theme. *Perspectives on Terrorism*, 3(1).
- Oosterveld, W. T., Bloem, W., Farnham, N., Kayaoğlu, B., ve Sweijts, T. (2017). *The Rise and Fall of ISIS: From Evitability to Inevitability*. The Hague Centre for Strategic

- Studies. Organization Authority Record.
<https://catalog.archives.gov/id/10448162> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Paton, C. (2019). Russia Spy Chief Warns 5,000 Isis Foreign Fighters Threaten Borders of Former Soviet Union. *Newsweek*. <https://www.newsweek.com/russia-spy-chief-warns-5000-isis-foreign-fightersthreaten-borders-former-1431576> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Payne, K. B., ve Foster, J. S. (2017). Russian strategy Expansion, crisis and conflict. *Comparative Strategy*, 36(1), 1-89.
- Polantz, K. (2020). Senate intelligence report warns of repeat of Russian interference in US election. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2020/08/19/politics/senate-intelligence-report-russia-2020/index.html> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Ria Novosti (2009). *Main Intelligence Directorate of the General Staff of the Armed Forces of Russia*. <https://ria.ru/20090319/165389424.html> Erişim Tarihi: 08/01/2021
- Rodgers, J. (2020). Russia In 2020: Putin And The Triumphs And Challenges Of History. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/jamesrodgerseurope/2020/12/10/russia-in-2020-putin-and-the-triumphs-and-challenges-of-history/?sh=5d50059d6261> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021
- Roth, A. ve Rourke, A. (2021). Kremlin critic Navalny appears in court as calls grow abroad for his release. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/18/alex-ei-navalny-calls-grow-for-release-of-arrested-russia-opposition-figure> Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021
- Russell, J. (2002). Mujahedeen, Mafia, Madmen: Russian Perceptions of Chechens During the Wars in Chechnya, 1994-96 and 1999-2001. *The Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 18(1), 73-96.

- Russell, J. (2009). The geopolitics of terrorism: Russia's conflict with Islamic extremism. *Eurasian Geography and Economics*, 50(2), 184-196.
- Shleifer, A., ve Treisman, D. (2005). A normal country: Russia after communism. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 151-174.
- Siddiqui, F. R. (2016). *Evolution of Syrian Crisis and Analyzing the Role of Russia: A Game Changer*. Indian Council of World Affairs.
- Smith, B. (2018). Russian Intelligence Services and Special Forces. *Briefing Paper, Number CBP, 8430*, 30.
- Snegovaya, M. (2015). Putin's Information Warfare in Ukraine. Soviet origins of Russia's Hybrid Warfare, Washington. *Institute for the Study of War*.
- SVR.gov.ru. (2019). *Service Names*.
<http://svr.gov.ru/history/history.htm> Erişim Tarihi: 08/01/2021
- TASS. (2019). *Nearly 1,500 foreign militants arrive in Europe from Middle East — FSB chief*.
<https://tass.com/world/1054300> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- TASS. (2020). *Terrorists rush to Nagorno-Karabakh conflict area, says Russian intelligence head*.
<https://tass.com/world/1209115> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- The Moscow Project. (2018). *Russia's Three Intelligence Agencies, Explained*.
<https://themoscowproject.org/explainers/russias-three-intelligence-agencies-explained/> Erişim Tarihi: 08/01/2021
- Todd, B. ve Almasy, S. (2015) Russia, Taliban share intelligence in fight against ISIS. *CNN*. Retrieved from.
<https://edition.cnn.com/2015/12/24/europe/putin-taliban-isis/index.html> Erişim Tarihi: 16/01/2021
- Tucker, E. (2020). US officials: Russian intelligence services using 3 English-language websites to spread

disinformation about COVID-19. *The Chicago Tribune*.
<https://www.chicagotribune.com/coronavirus/ct-russia-coronavirus-disinformation-20200728-qjggdru4rfgmlrddtzq5bdlsa-story.html> Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021

Waller, J. M. (1994). *Secret empire: The KGB in Russia today*. Westview Press.

Waller, M. J. (1997). Russia's Security Services: A Checklist for Reform. *Perspective*. Cilt 8, No 1.

Worldometers.info (2021). *Coronavirus Death Toll*.
<https://www.worldometers.info/coronavirus/coronavirus-death-toll/> Erişim Tarihi: 18 Ocak 2021

Yahorava, Y ve Gigova, R. (2020). At least 1,000 people detained in Belarus in a single day following protester's death. *CNN*.
<https://edition.cnn.com/2020/11/15/europe/belarus-protests-death-election-intl/index.html> Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021